

Stappen en criteria voor het begrenzen van foerageergebieden voor overwinterende ganzen en smienten binnen provincies in verband met het Beleidskader Faunabeheer

(C O N C E P T)

Werkgroep foerageergebieden ganzen en smienten

versie 4 februari 2003

Stappen en criteria voor het begrenzen van de gebieden

De werkgroep stelt voor dat de provincies bij het begrenzen van de foerageergebieden ganzen en smienten in ieder geval de hierna aangegeven stappen doorlopen.

De soorten: "beleidskadersoorten" plus "mengsoorten" (binnen/buiten EHS)

De soorten waarvoor, in het kader van het Beleidskader Faunabeheer, *binnen* provincies gebieden dienen te worden begrensd zijn de overwinterende "beleidskadersoorten" (i.e. kolgans, grauwe gans en smient) en de overwinterende soorten waarmee zij gemengd foerageren (i.e. brandgans en kleine rietgans). Immers, op basis van de "beleidskadersoorten" plus "mengsoorten" zijn ook de hectaren *tussen* de provincies verdeeld (zie stuk d.d. 9 december 2003 aan LOF).

Stap 1: Uitgangspunt is dus dat foerageergebieden worden begrensd voor kolgans, grauwe gans, smient, brandgans en kleine rietgans en dus niet voor rotgans en rietgans.

(NB: er is ook een interpretatie van het Beleidskader mogelijk - die hier dus niet wordt gevolgd - waarbij de conclusie kan luiden dat voor *alle* soorten verjaag- en opvangactiviteiten zouden moeten worden uitgevoerd (i.e. ook voor rotgans en rietgans), maar dat alleen voor kolgans, grauwe gans en smient geldt, dat daarbij ook met het geweer verjaagd kan worden; uit de door de werkgroep uitgevoerde berekeningen op basis van gans- en smientdagen, blijkt dat een dergelijke interpretatie voor de hectareverdeling *tussen* de provincies nauwelijks uitmaakt; voor begrenzing *binnen* de provincies zou zo'n interpretatie echter wel anders kunnen pakken)

Vertrekpunt: de slaapplaatsen (binnen/buiten EHS)

Slaapplaatsen zijn essentieel voor ganzen en smienten. Zij foerageren alleen binnen een bepaalde straal van een slaapplaats. Het heeft dus geen zin om foerageergebieden te begrenzen die buiten zo'n straal liggen.

De grootte van de actieradius van ganzen en smienten vanaf hun slaapplaats tot foerageergebieden, hangt mede af van waar geschikte foerageergebieden liggen. De werkgroep hanteert nu als maatstaf dat:

(a) alle "beleidskadersoorten", i.e. kolgans, grauwe gans en smient, alsmede de "mengsoorten", i.e. brandgans en kleine rietgans, met gemak een afstand van 5 kilometer kunnen overbruggen tussen slaapplaats en foerageergebied, en
(b) met uitzondering van de grauwe gans, alle zojuist genoemde soorten tevens in staat mogen worden geacht ook nog een afstand tot 30 kilometer tussen slaapplaats en foerageergebied te overbruggen, mits zo'n foerageergebied geschikt is voor de vogels.

Daarnaast stelt het Beleidskader Faunabeheer: *"De foerageergebieden worden zoveel mogelijk gesitueerd in of nabij Vogelrichtlijngebieden die zich hebben*

gekwalificeerd op grond van overwinterende ganzen en smienten.” Feit is dat de meeste van de bedoelde Vogelrichtlijngebieden zijn gekwalificeerd op grond van het feit dat ze relatief belangrijk zijn als slaappleaats voor ganzen en smienten. Een relatief klein deel is (tevens) gekwalificeerd op grond van de foerageermogelijkheden die de gebieden bieden (m.n. Vogelrichtlijngebieden in de uiterwaarden van de grote rivieren). Verder stelt het Beleidskader: *“Beschermdenatuurgebieden (Vogelrichtlijngebieden, Ramsargebieden en beschermde natuurmonumenten) die zich hebben gekwalificeerd op grond van overwinterende ganzen en/of smienten maken onderdeel uit van de foerageergebieden.”*

Op basis van bovenstaande stelt de werkgroep de volgende stappen voor:

- Stap 2:** Markeer per provincie de Vogelrichtlijngebieden, Ramsargebieden en beschermde natuurmonumenten die zich hebben gekwalificeerd op grond van het feit dat overwinterende kolganzen, grauwe ganzen, smienten, brandganzen en kleine rietganzen die gebieden als *slaappleaats* benutten.
- Stap 3:** Markeer per provincie de overige *slaappleaatsen* van overwinterende kolganzen, grauwe ganzen, smienten, brandganzen en kleine rietganzen.

(NB: LNV heeft als *“best available knowledge”* de slaappleaatsen uit het SOVON-rapport “Ganzen en zwanen in Nederland: overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-1995” (Koffijberg *et al.* 1997)) inmiddels op GIS aan de provincies ter beschikking gesteld (uitgezonderd Friesland en Zeeland; deze provincies beschikken al over - recente - slaappleaatsgegevens))

- Stap 4:** Trek vanuit het middelpunt van elk bij stap 2 en 3 gemarkeerd gebied een cirkel met een straal van 5 km en een cirkel met een straal van 30 km.
- Stap 5:** Voor overwinterende grauwe ganzen dienen te begrenzen foerageergebieden zich binnen een straal van 5 km vanaf hun slaappleaatsen te bevinden. Voor kolganzen, smienten, brandganzen en kleine rietganzen dienen de te begrenzen foerageergebieden zich in elk binnen een straal van 30 km te bevinden. Hanteer als vuistregel dat hoe verder een foerageergebied vanaf een slaappleaats is gelegen, hoe evidentier het moet zijn dat zo'n gebied een geschikt foerageergebied voor de ganzen en smienten is.

Vogelrichtlijngebieden, Ramsargebieden en beschermde natuurmonumenten (binnen EHS)

Volgens de hierboven aangehaalde uitgangspunten uit het Beleidskader over Vogelrichtlijngebieden en beschermde natuurmonumenten dienen die gebieden, voor zover zij zich hebben gekwalificeerd op grond van overwinterende ganzen en smienten, (zoveel mogelijk) deel uit te maken van de te begrenzen ganzen- en smientengebieden. De onder bedoelde gebieden betroffen slaappleaatsen. Daarnaast zijn er echter ook Vogelrichtlijngebieden, Ramsargebieden en beschermde natuurmonumenten die zich hebben gekwalificeerd op grond van het feit dat zij belangrijk zijn als *foerageergebied* voor ganzen en/of smienten.

Op basis hiervan stelt de werkgroep de volgende stappen voor:

- Stap 6:** Tracht binnen de in stap 5 getrokken 30-km-cirkels (voor grauwe ganzen: 5-km-cirkels) op de eerste plaats Vogelrichtlijngebieden, Ramsargebieden en beschermde natuurmonumenten te begrenzen, die kwalificeren op grond van het feit dat er kolganzen, grauwe ganzen, smienten, brandganzen en/of kleine rietganzen *foerageren*.

Minimumomvang van de foerageergebieden (binnen/buiten EHS)

Alterra geeft aan dat, in combinatie met het toestaan van actieve verjaging (d.m.v. het geweer), opvanggebieden voor ganzen (en smienten) het best functioneren als opvanggebied, wanneer deze minimaal 2000 tot 3000 ha groot zijn, maar dat zij in ieder geval 500 ha of groter moeten zijn om als opvanggebied te kunnen functioneren. De gedachte hierbij is, dat wanneer een gebied kleiner is dan 500 ha, en je tevens al langs de grens van het gebied afschot toestaat, de ganzen uit het gebied zullen vertrekken.

Op basis hiervan stelt de werkgroep voor:

- Stap 7:** begrens zo groot mogelijke ganzen- en smientengebieden, van in elk geval minimaal 500 ha groot, wanneer de gebieden geïsoleerd gelegen zijn, en van minimaal 300 ha, groot, wanneer deze grenzen aan een storingsvrij gebied.

(NB: een gebied van 500 ha komt overeen met een cirkel met een straal (geen diameter) van ca. 1262 meter)

Relatieve aantallen ganzen en smienten

Net zoals bij de verdeling van hectaren tussen de provincies rekening is gehouden met relatieve aantallen ganzen en smienten (i.e. "gansdagen" en "smientdagen"), is het ook van belang om bij de gebiedbegrenzungen binnen de provincies oog te

hebben voor de relatieve aantallen ganzen die er terecht moeten kunnen. Dat kan bijvoorbeeld op basis van lokale recente cijfers die de zogeheten seizoensmaxima aangeven van foeragerende ganzen en/of smienten, dan wel op basis van recente cijfers over aantallen ganzen en/of smienten in de verschillende slaappleatsen.

Op basis hiervan stelt de werkgroep het volgende voor:

Stap 8: Houdt bij het begrenzen van de gebieden ook rekening met de relatieve aantallen ganzen en/of smienten die daar ruwweg terecht moeten kunnen, afgaande op recent cijfermateriaal over lokale seizoensmaxima van foeragerende ganzen en/of smienten en/of op recent cijfermateriaal over de relatieve aantallen vogels in de verschillende slaappleatsen die zijn gemarkeerd.

Akkerbouwgebieden binnen opvanggebieden (binnen/buiten EHS)

Akkerbouwgebieden zullen niet in aanmerking komen voor opvangovereenkomsten. De foerageergebieden voor ganzen en smienten dienen primair op gras te worden gezocht. Voor een aantal provincies geldt echter dat dat niet mogelijk is, zonder dat een bepaald - soms zelfs aanzienlijk - percentage akkerbouwgebied daarvan deel uitmaakt.

Op grond hiervan adviseert de Werkgroep:

Stap 9: indien er provincies zijn waarbij het niet mogelijk is om foerageergebieden te begrenzen zonder dat daarbij een deel van het gebied bestaat uit akkerpercelen, kunnen ook die gebieden worden begrensd als foerageergebied. De binnen zo'n foerageergebied gelegen akkerpercelen zullen naar de inschatting van de Werkgroep *geen* deel uitmaken van opvangovereenkomsten. Wel schat de Werkgroep in dat er schade op akkerpercelen kan worden uitgekeerd. In dit verband adviseert de Werkgroep wel om op zulke akkerpercelen *binnen* foerageergebieden maximaal in te zetten op het weren van de vogels van die akkerpercelen, en wel zodanig selectief, dat het afweereffect zich alleen beperkt tot die akkerpercelen zelf. De werkgroep denkt daarbij bijvoorbeeld aan fysieke afweermiddelen (draden). Akoestische middelen zullen zeker moeten worden vermeden. Verder dient bij het begrenzen van de foerageergebieden zoveel mogelijk het insluiten van teelt van kostbare akkerbouwgewassen (b.v. vollegrondsgroenten) te worden vermeden (i.v.m. schadevergoedingen).

Combinatie weidevogelgebieden en opvang overwinterende ganzen (binnen EHS).

In een advies aan LNV concludeert Alterra: "*Alle weidevogelpakketten (i.e. SN 35 en SAN 16 t/m SAN 22 - EK) en het pakket voor landschappelijk waardevol grasland (SAN 15) laten zich in principe goed combineren met ganzenopvang.*"

Bovendien betekent het combineren van weidevogelbeheer met ganzenopvang, dat in het algemeen eventuele opbrengstderving in het voorjaar, als gevolg van ganzenvraat in de winter, geheel verdampt, omdat, vanwege de weidevogels, later wordt gemaaid en het gras zich ondertussen geheel kan herstellen. Alterra schat dat het effect dat winter- en voorjaarsbegrazing voor ganzen heeft (te schatten op € 210,-- per ha) in feite al wordt gecompenseerd door weidevogelvergoedingen. Bij de meeste van de huidige opvang- ofwel gedoogovereenkomsten voor ganzen (via Faunafonds) wordt dan ook een korting gehanteerd, indien op bepaalde percelen tevens een weidevogelpakket rust. Duidelijk is, dat het combineren van gesubsidieerd weidevogelbeheer met voorafgaande opvang van overwinterende ganzen (gesubsidieerd of vergoed d.m.v. schadevergoedingen), vanuit het oogpunt van de overheidsfinanciën, in potentie veel gunstiger is, dan wanneer deze activiteiten gescheiden plaatsvinden. Verder is de inschatting van Alterra zo dat, behoudens voor rotganzen (blijven relatief lang in Nederland) in combinatie met grutto's (hebben, in tegenstelling tot kieviten, relatief lang gras nodig om in te nestelen), de begrazing door overwinterende ganzen in Nederland *in het algemeen geen probleem* zal vormen voor weidevogels die in het voorjaar op datzelfde gras willen nestelen. (In bijzondere gevallen zou er lokaal ook een probleem kunnen zijn, wanneer er in het voorjaar nog groepen "rondhangende" grauwe ganzen zouden zijn, die het gras in gruttogebieden te kort zouden afgrazen (dit zijn dan geen echte overwinterende ganzen meer). Dit fenomeen doet zich mogelijk lokaal in Noord-Holland voor).

Op basis van bovenstaande stelt de werkgroep voor:

Stap 10: Tracht de foerageergebieden bij voorrang zo te begrenzen dat daarin zoveel mogelijk percelen "gevangen" worden waarop er nu reeds een weidevogelbeheerovereenkomst is gesloten, dan wel in de toekomst kan worden gesloten (begrensde weidevogelgebieden). Het is daarbij wel van belang om vooral die weidevogelgebieden mee te nemen, waarvan uit veldwaarnemingen blijkt, dat die gebieden 's winters ook daadwerkelijk door ganzen worden benut.

(NB: de provinciale DLG's hebben gebieden waarop thans weidevogelbeschikkingen rusten, op GIS beschikbaar voor de provincies)

Rekening houden met lokale schadecijfers

Vanuit het oogpunt van overheidsfinanciën, kan het tegelijkertijd van belang zijn om foerageergebieden vooral daar te lokaliseren, waar de meeste schade wordt geclaimd en uitgekeerd. De hoogte van de schade is o.a. afhankelijk van het type gewas (vollegrondsgroenten: hoge schadebedragen per ha; gras: relatief lagere schadebedragen per ha) en het aantal ganzen. Omdat de foerageergebieden dienen te worden begrensd op gras, dient in dit geval dus uit te worden gegaan van schadecijfers op grasland.

De werkgroep stelt nu voor:

Stap 11: Tracht de foerageergebieden vervolgens zo te begrenzen dat daarin ook zoveel mogelijk percelen “gevangen” worden met de hoogste schadecijfers per ha voor grasland.

Het is in de bovenstaande stappen dus belangrijker de begrenzingsen te optimaliseren voor weidevogelpercelen (stap 10) dan voor schadepercelen (stap 11). De gedachte hierachter is dat je geschikte weidevogelpercelen niet of moeilijk kunt verplaatsen, terwijl je ganzen in gebieden met hoge schadecijfers nog wel naar elders kunt verplaatsen (lees: verjagen).

- 0 - 0 - 0 -

Bijlage 1:

enige informatie over geschiktheid natuurdoeltypen en beheerspakketten voor de opvang van foeragerende ganzen en/of smienten.

Natuurdoeltypen die (potentieel) geschikt zijn voor de opvang van foeragerende ganzen en/of smienten (binnen EHS)

p.m.

SN/SAN-pakketten die wel of niet geschikt zijn voor ganzenopvang (binnen EHS) (gebaseerd op informatie van Alterra).

SN- en SAN-pakketten zijn een belangrijk instrumentarium om - lokaal - invulling te geven aan bovenstaande natuurdoelen. Het kan echter voorkomen dat binnen één bepaald natuurdoeltype meerdere vormen van specifiek beheer (lees: pakketten) mogelijk zijn; beheer is in die gevallen een kwestie van keuzen maken (tussen pakketten).

Van in elk geval de volgende pakketten geeft Alterra aan dat deze in principe wel of niet geschikt zijn voor ganzen- en/of smientenopvang:

De volgende SN-pakketten (voor grasland) zijn *niet* geschikt voor ganzen- en/of smientenopvang, wegens botanische doelstellingen:

- SN 28 en SN 29

Van de 21 SAN-pakketten, die gericht zijn op het behoud van natuurwaarden in *grasland*, zijn de volgende 9 pakketten *niet* geschikt voor ganzen en/of smientenopvang, wegens botanische doelstellingen:

- SAN 6 tot en met SAN 14

- **SAN 15** (pakket voor landschappelijk waardevol grasland) laat zich in principe *goed* combineren met ganzen- en/of smientenopvang.

Ook alle weidevogelpakketten laten zich in principe *goed* combineren met ganzen- en/of smientenopvang; dit zijn:

- **SN 34 en SN 35**

- **SAN 16 tot en met SAN 22**